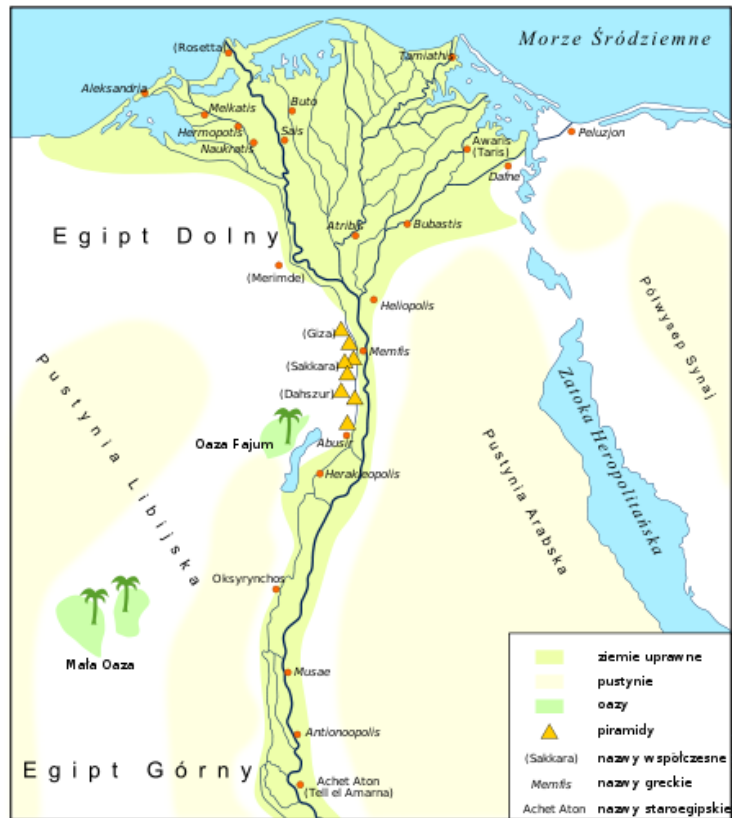

Sztuka starożytnego Egiptu 4000 p.n.e. do IV w.n.e.

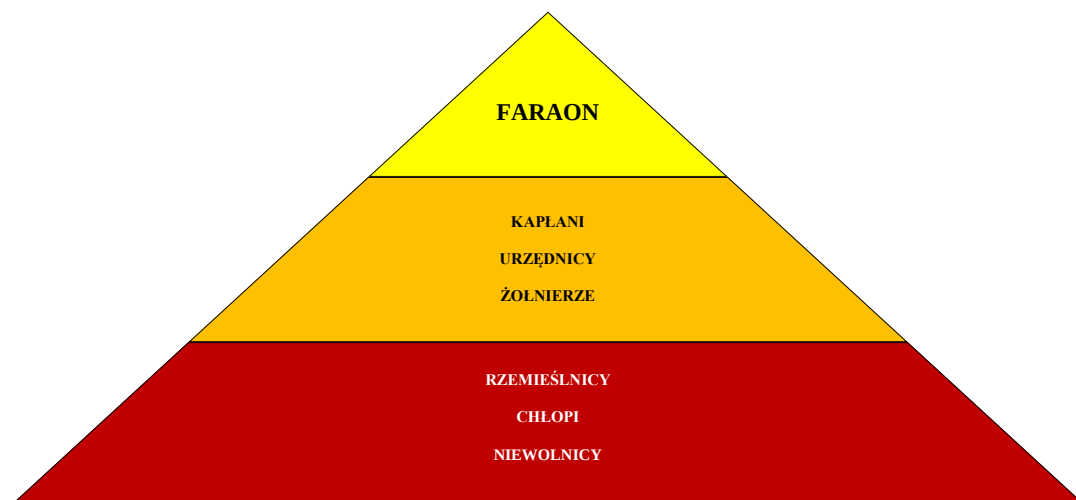
Kultura starożytnego Egiptu to kultura rolnicza. Życie było silnie związane z wylewami Nilu.

Egipcjanie rozwinęli technikę nawadniania pól uprawnych.

Państwo podzielone było na Egipt Górny i Egipt Dolny.

Spółeczeństwo było silnie zhierarchizowane. Na czele państwa stał faraon pełniący funkcję najwyższego kapłana.

Dzieje Egiptu dzielimy na:

- okres predynastyczny
- okres wczesnodynastyczny
- Stare Państwo
- Średnie Państwo
- Nowe Państwo
- okres późny
- okres ptolemejski

Cechy sztuki:

- jedność form artystycznych
- monumentalizm
- rola służebna względem religii
- rola służebna względem władcy
- kanon

Bogowie egipscy:

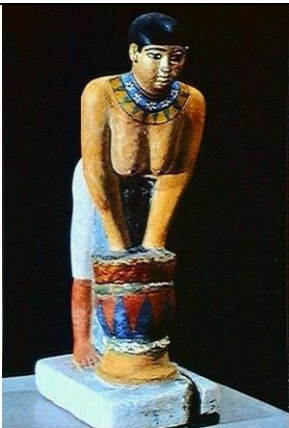

KANON – reguła, wzorzec, zasada kompozycyjna, według której komponowane jest dzieło.

W sztuce Egiptu **KANON** był
STAŁY
NIEZMIENNY
ZALEŻNY OD WŁADCY

Kanon **w rzeźbie** dotyczył kompozycji i sposobu przedstawiania postaci:

		
Mykerinos z małżonką	Skryba z Sakkara	Warząca piwo
królowie przedstawiani byli jako osoby młode, w pozycji siedzącej lub kroczącej, były to postacie o najwyższym wzroście. Prezentowane obok żona, córka, to osoby znacznie niższe	urzędnicy przedstawiani byli bardziej swobodnie, w scenach stanowiących wizytówkę wykonywanego przez nich zawodu.	lud i niewolnicy ukazywani zawsze przy pracy
- forma statyczna, zwarta, - ustawienie frontalne, - sztywna poza, - idealizacja, - kompozycja symetryczna, - rzeźba dużych rozmiarów	- forma statyczna, zwarta, - przy pracy, - realizm, - rzeźba była polichromowana, - mniejszych rozmiarów	- rzeźba drobna, - polichromowana, - małych rozmiarów, - w grupach, - przy pracy, - schematyczność

Kanon **w płaskorzeźbie** dotyczył kompozycji i sposobu przedstawiania postaci:

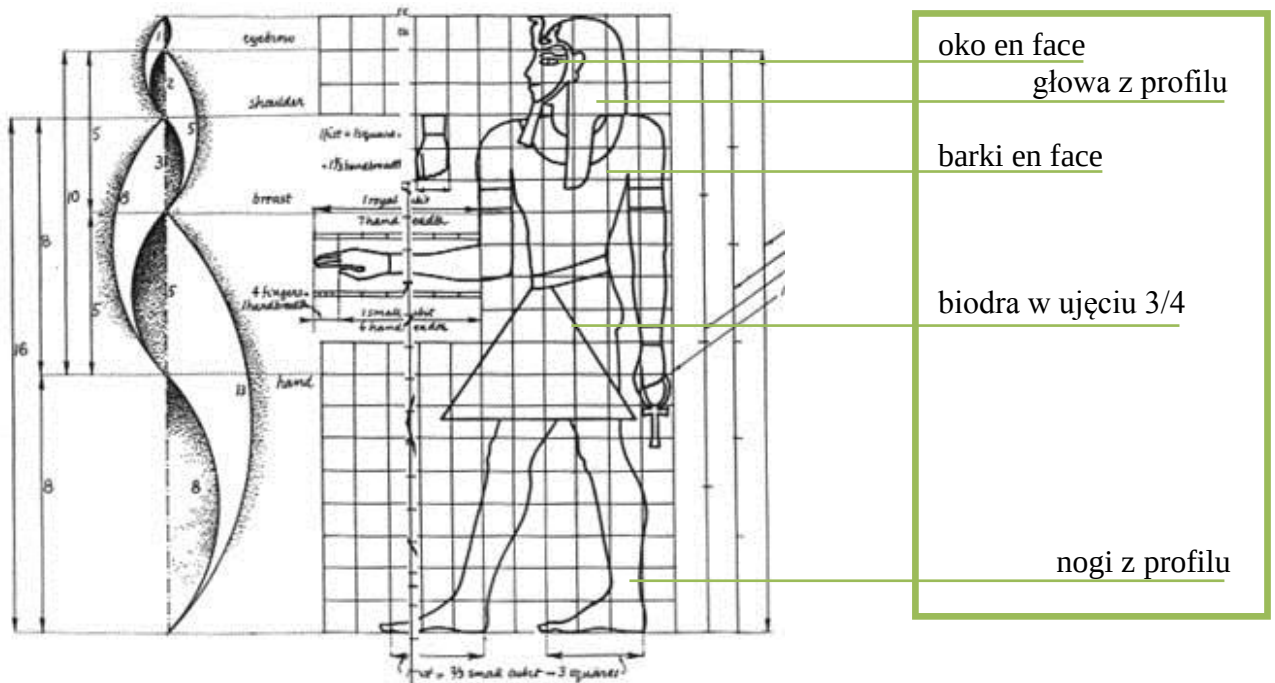
- postać przedstawiana była zgodnie ze stałymi zasadami: głowa i kończyny z profilu, barki i oko en face (frontalnie), biodra w ujęciu 3/4 - była to metoda ujmowania człowieka z kilku perspektyw jednocześnie, w przekonaniu, że żaden ważny szczegół nie ujdzie w ten sposób uwagi patrzącego
- kompozycja pasowa

Paleta Narmera

Kanon **w malarstwie** i w rysunku dotyczył:

- kompozycji w układach pasowych
- postać przedstawiana była zgodnie ze stałymi zasadami tak, aby ująć człowieka z kilku perspektyw jednocześnie, w przekonaniu, że żaden ważny szczegół nie ujdzie w ten sposób uwagi patrzącego
- perspektywa odrzutowana

Odejście od kanonu miało miejsce w czasach rządów **ECHNATONA**.

Faraon ten wprowadził **monoteizm**.

A w rzeźbie i malarstwie kazał przedstawiać siebie **realistycznie**, żona i dzieci były równe wielkością.

W reliefach i malarstwie znajdziemy przykłady scen rodzinnych.

Echnaton

Echnaton z żoną

Kanon **w architekturze** dotyczył:

- układu świątyni służącej kultowi władcy i bogom
- świątynia w układzie podłużnym
- pomieszczenia rozmieszczone na osi
- im dalej tym niższe i ciemniejsze
- schemat układu pomieszczeń:

ALEJA SFINKSÓW

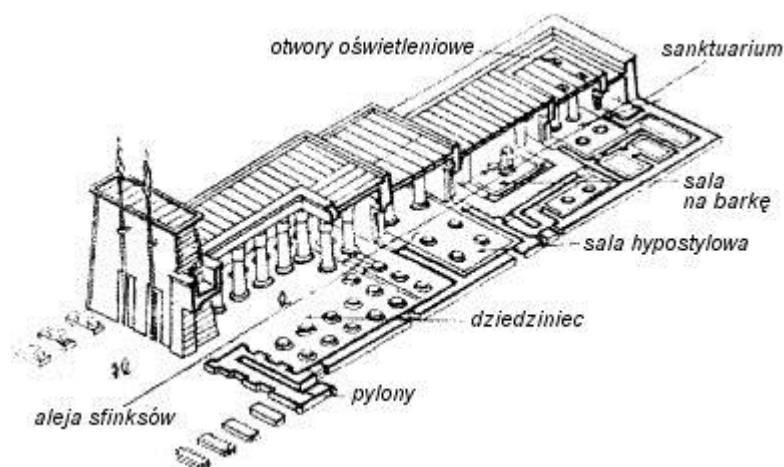
PYLON

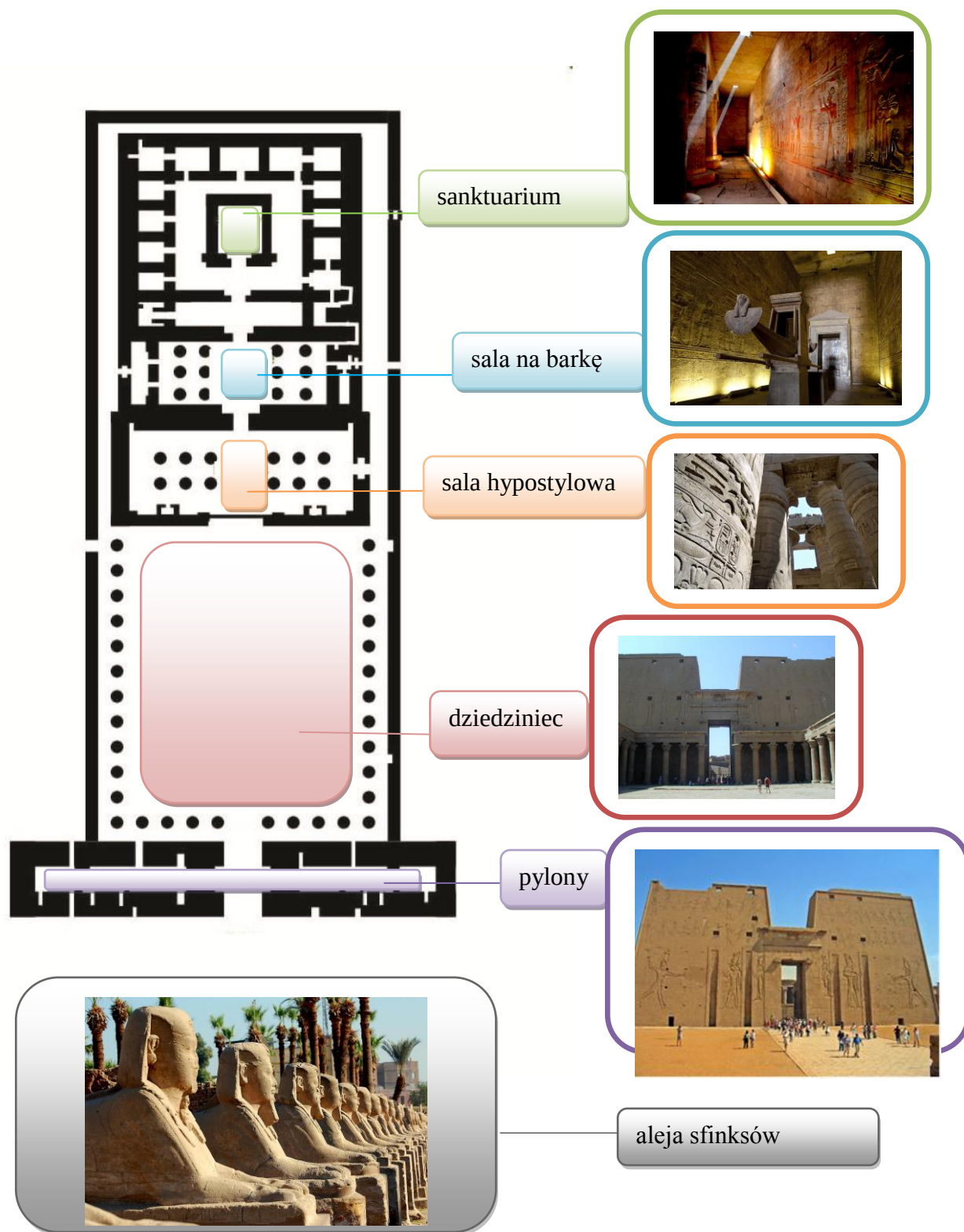
DZIEDZINIEC

SALA HYPOSTYLOWA

SALA NA BARKĘ

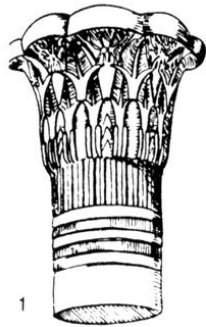
SANKTUARIUM

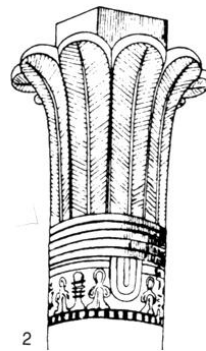
SCHEMAT ŚWIĄTYNI EGIPSKIEJ

- kolumny i filary stylizowane na kształt pni i łodyg roślin.

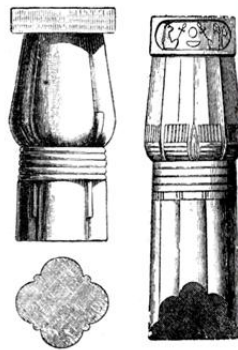
1

Głowica papirusowa

2

Głowica palmowa

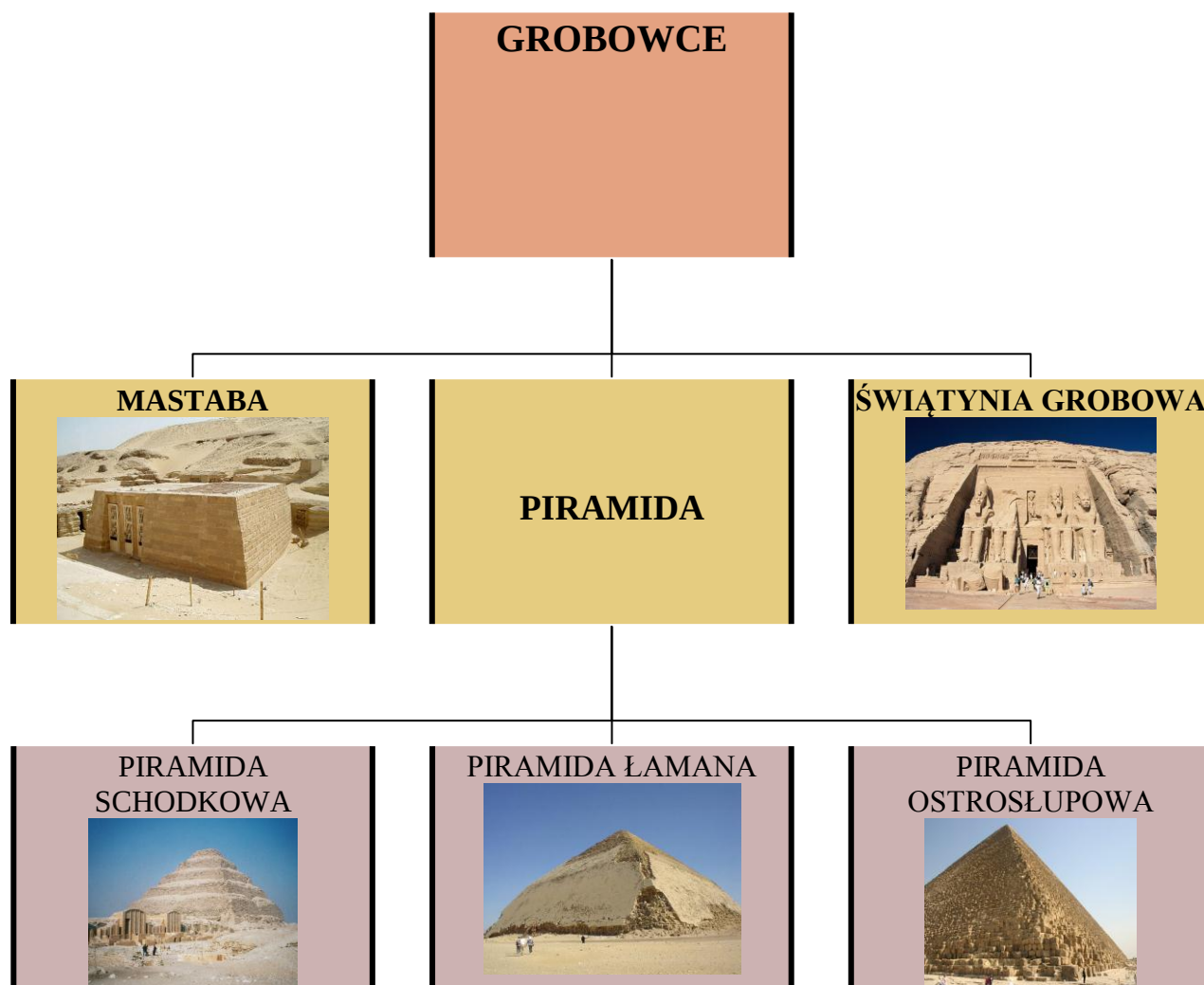
Głowica lotosowa

Kolumna hatorycka

Rozwój architektury sepulkralnej:

POJĘCIA:

ARCHITEKTURA SEPULKRALNA – architektura związana z pochówkami zmarłych.

MASTABA - rodzaj grobowca spotykanego w starożytnym Egipcie. Mastaba składa się z murowanej części nadziemnej oraz podziemnej komory grobowej, połączonych pionowym szybem. Część nadziemna ma prostokątną podstawę, nachylone ściany, płaski wierzchołek, a wzorowana była na sypanych kopcach nagrobnych. Przypominała niskie ławy, stąd nazwa.

PIRAMIDA - grobowiec osoby prywatnej albo podbudowa dla świątyni. Kształt piramidy to najczęściej ostrosłup lub forma w ogólnych zarysach do niego zbliżona.

PYLON - wieża o prostokątnej podstawie, wznoszona parami i zwężająca się ku górze. Ściany ich były zdobione reliefami i inskrypcjami chwalcymi czyny faraonów i bogów egipskich. W fasadzie było przygotowane miejsce na wieszanie flag.

HYPOSTYL - pomieszczenie, w którym strop oparty jest na kolumnach rozmieszczonych w sposób równomierny na całej powierzchni pomieszczenia. Rozwiązanie charakterystyczne dla świątyń egipskich.

DZIEDZINIEC - Dziedziniec – wydzielona, niezadaszona przestrzeń w budynku lub zespole budynków.

KANOPA - rytualne naczynia, w których umieszczano wnętrzności, wyjęte z ciała przed mumifikacją i zakonserwowane.

MUMIA - nazwa wywodząca się z arabskiego słowa pochodzenia perskiego mumija oznaczające "smołę", określająca zmumifikowane (zabalsamowane) ciało człowieka, zabezpieczone przed rozkładem odpowiednimi zabiegami i substancjami.

SARKOFAG - zdobiona trumna w kształcie skrzyni.

PORTRETY FAJUMSKIE - nazwa, jaką określane są portrety mumii, powstające w Egipcie za czasów rzymskich (I – IV wiek n.e.). Ich nazwa pochodzi od oazy Fajum, do której należało miasto Arsinoe z nekropolią Hawara, w której w 1888 angielski archeolog W. M. Flinders Petrie znalazł pierwszy i największy zarazem zbiór tych malowideł. Portrety przedstawiają popiersia zmarłych i były przymocowywane do bandażu mumii w miejscu twarzy. Malowane były na deskach lub płótnie pokrytym gipsem. Używano techniki enkaustycznej lub temperowej, a czasem łączono obie w jednym dziele.

OKRES PREDYNASTYCZNY**Paleta Narmera**

Upamiętniająca zjednoczenie Górnego i Dolnego Egiptu przez pierwszego dynastycznego władcę. Na awersie przedstawiono Narmera w koronie Górnego Egiptu jako zwycięzcę zabijającego wroga maczugą. Zoomorficznym symbolem władzy jest sokół, święty ptak boga Horusa, triumfujący nad ludem Dolnego Egiptu. W pochodzie ze sztandarami ukazany na

rewersie palety król nosi koronę Dolnego Egiptu. Plastyczną wizją zjednoczenia kraju jest tu para zwierząt w symetrycznym układzie ze splecionymi szyjami. Znajdowana w Hierakonpolis paleta należy do najstarszych zabytków pisma egipskiego. Wieńczy ją imię króla wpisane w kwadratową figurę stylizowaną na fasadę pałacu. Imię króla: poziome wyobrażenie suma nar i pionowy rysunek dłuta mer. Po obydwu stronach imienia pojawiają się emblematy przypominające Hator, boginię-matkę o ciele krowy i ludzkiej twarzy. Godna uwagi jest stylizacja rogów bogini; ich kształt i układ przypominają do złudzenia wzniesione ręce kobiet przedstawionych na predynastycznych naczyniach, a także w postaci stylizowanych figurek. Symboliczna jest wymowa scen przedstawionych w środkowej części palety; po jednej stronie widzimy Narmera w hieratycznej postawie, chwytającego za czub pojmanego wroga i uderzającego weń maczugą trzymaną w podniesionej ręce. Do korony przywiązana jest rzemykiem sztuczna broda władcy. Jego biodra osłania krótki fartuszek, a do pas przymocowany jest ogon zwierzęcy, opadający luźno na łydki. Siłę króla podkreśla starannie wymodelowana muskulatura jego rąk i nóg. Sokół –wcielenie faraona; swym ludzkim ramieniem Horus-sokół, trzyma na uwięzi wroga, wyobrazonego skrótowo jako głowa tworząca całość ze skrawkiem ziemi, którego wyrastają zarośla papirusu. Za królem figura pomywacza stóp niosącego sandały faraona. Pod nogami Narmera dwóch padających lub uciekających Azjatów, za nimi zaś symboliczny kwadrat murów miejskich z ich wykuszami. Na odwrocie palety centralną scenę, stanowią dwie lwice o wydłużonych i splecionych szyjach –symbol zjednoczenia Górnego i Dolnego Egiptu. Powyżej Narmer w czerwonej koronie Dolnego Egiptu w triumfalnym pochodzie ze sztandarami przed ciałami pokonanych wrogów o odciętych głowach.

STARE PAŃSTWO

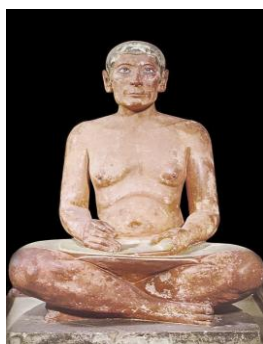
Piramida Dżesera w Sakkara

Piramida schodkowa w Sakkara. Budowla ta, dzieło legendarnego Imhotepa, stanowi ogromny krok w rozwoju architektury egipskiej, będąc transpozycją konstrukcji drewniano-ceglanych na monumentalne formy kamienne. Pośrodku piramida schodkowa, wokół niej kaplice i dziedzińce o różnym przeznaczeniu.

Posąg Chefrena

Jest jednym z pierwszych wizerunków władców w sztuce monumentalnej. Stał on pierwotnie w zamurowanej komorze zwanej serdab. Skupiona i dostojna twarz o wystających kościach policzkowych nosi cechy rzeźby portretowej. Na ramiona króla opada rozłożysta peruka, która okrywa chusta zwana nemesem – jeno z najczęściej spotykanych okryć głowy władców egipskich. Oznaką majestatu faraona jest także sztuczna broda.

Skryba z Sakkara (Muzeum Luwr)

Statua pisarza siedzącego ze skrzyżowanymi nogami i trzymającego na kolanach rozłożony zwój papyrusu. Wykonana z wapienia rzeźba zachowuje żywą polichromię, a indywidualny wyraz twarzy podkreślają inkrustowane oczy. Rogówki wykonano z białego kwarcu, tęczówki z kryształu górskiego, a zielenice z hebanu.

Piramida Cheopsa, Chefrena i Mykerinosa w Giza

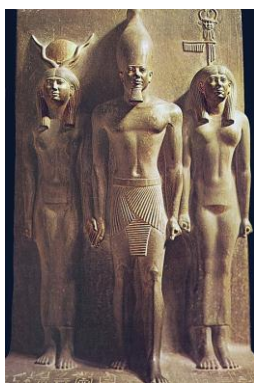
Trzy słynne piramidy królów czwartej dynastii w Giza. Największa z nich piramida Cheopsa, miała początkowo wysokość ponad 146 m, to jest 280, Chefrena 137 m; Mykerinosa 62 m. Pierwotna okładzina piramidy,

wykonana ze szczególnie delikatnego wapienia, została w czasach nowożytnych rozebrana. Na południe od piramidy Mykerinosa wznoszą się trzy mniejsze groby o podobnym kształcie: dwa z nich to piramidy królowych, trzeci ma charakter kultowy i mógł być miejscem tymczasowego pochówku króla.

Sfinks w Giza

Obok zespołu grobowego piramidy Chefrena leży wykuty w skale sfink o głowie króla –najstarsza rzeźba egipska ogromnych rozmiarów: wysokość 20m, długość 57 m. Stoi on obok dolnej świątyni grobowej wzniesionej z bloków kamiennych o wadze od 40 do 135 ton.

Triada Króla Mykerinosa

Rzeźba z zielonego łupku przedstawiająca władcę w koronie Górnego Egiptu, zwanej „białą koroną”, stojącego między boginią Hathor i żeńską personifikacją jednego z nomów –provincji górnoegipskich. Hathor ma na głowie tarczę słoneczną umieszczoną między rogami krowy, druga zaś bogini –symbol prowincji, którą reprezentuje. Rzeźba ta należy do zespołu posągów o podobnej kompozycji (prawdopodobnie osiem, wyżej widzimy trzy z nich)

Mykerinos z małżonką

Archeolodzy znaleźli w Giza posągi przedstawiające właściciela jednego z grobowców – Mykerinosa. Został on przedstawiony z żoną Chamerernebti. Jest to klasyczny przykład egipskiego kanonu rzeźbiarskiego.

NOWE PAŃSTWO

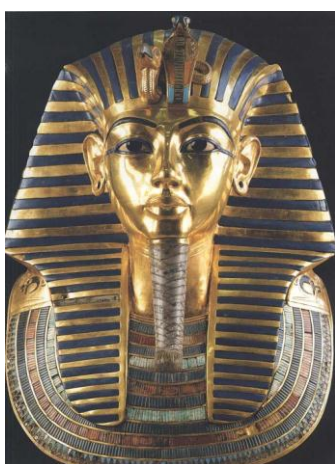
Świątynia Ramzesa w Abu Simbel

Największy z władców starożytnego Egiptu, Ramzes II z XIX dynastii, polecił wznieść na południowym skraju swojego państwa dwie monumentalne świątynie grobowe, jedną dla samego siebie, drugą dla swojej żony Nefertari.

Budowle powstały w skale z różowego piaskowca. W pochylej ścianie wydrążono fasady świątyń wraz ze zdobiącymi je ogromnymi posągami małżonków. Świątyni faraona strzegą jego cztery ogromne siedzące statuy (trzy świetnie zachowane), zaś drugiej sześć figur Nefertari. Jedna z najciekawszych budowli

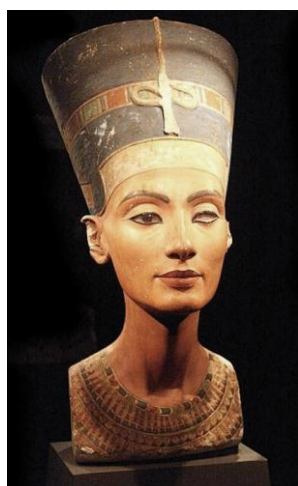
sakralnych starożytnego Egiptu, świątynia wykuta w skale u brzegu Nilu. Przez stulecia świątynie pozostawały zasypane przez pustynię. Odkryto je i odkopano w początkach XIX w. Tak przetrwała ponad 3 tysiące lat. Jej dalsze losy musiały się rozstrzygnąć przed dwudziestu kilku laty, gdy po zbudowaniu drugiej tamy asuańskiej Nil utworzył w Nubii wielkie jezioro. Świątynię uratowano przed zaniem w ten sposób, że pocięto ją na bloki, które przeniesiono na wyższy poziom i ponownie złożono, tworząc sztuczne wzgórze. Prace nadzorował komitet międzynarodowy kierowany przez prof. Kazimierza Michałowskiego.

Złota maska Tutanchamona

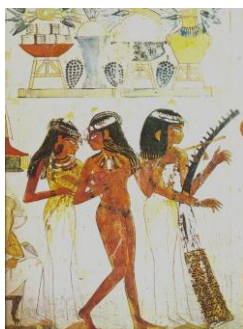
Maska z jego grobu w Dolinie Królów, Teby Zachodnie. Przykrywała ona głowę zmarłego władcy ze schyłku XVIII dynastii. Inkrustowana elementami z pasty szklanej maska oddaje młodzieńcze rysy faraona. Magiczną ochronną jego czoła stanowią głowy kobry i sępa –świątych zwierząt Dolnego i Górnego Egiptu. Sztuczna broda o zagiętym końcu identyfikuje króla z bogiem zmarłych, Ozyrysem. W wizerunkach żywych faraonów broda ma koniec prosto ścięty. Grobowiec Tutanchamona, odkryty w 1922

roku, jest jedynym grobem królewskim Nowego Państwa nie splądrowanym przez rabusiów.

Nefretiti

Studium portretu królowej Nefretiti, małżonki Echnatona, znaleziona w warsztacie rzeźbiarskim w Tell el-Amarna głowa świadczy zarówno o egipskim ideale kobiecego piękna, jak o kunszcie ówczesnych artystów. Znakomicie zachowana polichromia podkreśla subtelne rysy twarzy. Tiarę królowej zdobi ureusz i kolorowa przepaska. Rzeźbę wykonano z wapienia.

Tancerka i muzykantki z grobowca Wachta w Tebach

Malowidło w grobie Wachta. Spokój muzykujących dziewcząt kontrastuje z gibkimi ruchami tancerki, której ciało jest odsłonięte i ozdobione biżuterią, zgodnie z obyczajem zabaw w okresie XVIII dynastii

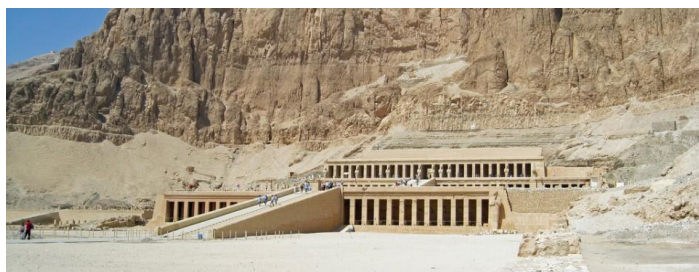
Polowanie na dzikie ptactwo z grobu Menny

Malowidło z grobu Menny pisarza i urzędnika w królewskich dobrach Totmesa IV. Menna z rodziną poluje na ptactwo wodne. Ginące ptaki są magiczno-poetyckim symbolem pokonanych demonów. Na uwagę zasługuje pełna wdzięku naga postać córki Menny, która pochyla się z łodzi, zbierając nenufary.

Świątynia Hatszepsut w Deir el-Bahari

W świątyni sprawowano kult Hatszepsut, jej ojca oraz bogów Re-Harachte i Amona. Niegdyś na brzegu Nilu do samej świątyni prowadziła droga, aleja sfinksów i drzew sprowadzonych z krainy Punt, którą podążały procesje celebrujące tzw. piękne święto Doliny. Świątynia składała się z trzech dziedzińców leżących na różnych poziomach. Na każdy prowadziły rampy. Na dolny taras wchodzi się przez pylon obramowany drzwiami. Rampa zlokalizowana na osi z portykami po obu stronach, prowadzi na drugi taras, górujący nad pierwszym. Każdy taras przewyższa kolejny o wysokość portyków. W zachodniej ścianie dziedzińca utworzono

szereg nisz, z umieszczonymi wewnątrz posągami Hatszepsut. Po środku ściany znajduje się wejście do sanktuarium z trzema kaplicami wydrążonymi w skale. Pierwsza z nich to sala na świętą barkę.

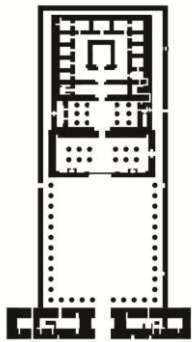
OKRES GRECKI

Świątynia Horusa w Edfu

W starożytności ośrodek kultu Horusa; w południowej części Edfu znajduje się świątynia Horusa. Pylon świątyni jednej z największych i najlepiej zachowanych budowli sakralnych okresu ptolemejskiego (III–I wiek p.n.e.) Relief świątyni z około 60 roku pne na pylonie przedstawia Neosa Dionizosa zabijającego wrogów Egiptu przed Horusem i Hathor, Edfu było ważnym ośrodkiem

religijnym Górnego Egiptu od czasów Starego Państwa do pierwszych wieków naszej ery.

DO CZYTANIA !

Najstarsze zachowane szczątki osad i cmentarzyska pochodzą z okresu predynastycznego, czyli z 4000 p.n.e. Domy Egipcjan wznoszone w tym czasie to szałas z trzciny i papirusu, później z rzecznej mułu na szkielecie z drewna. Odnalezione groby mieszkańców osad najczęściej miały owalny kształt, ściany i stropy wzmocnione drewnem i matami. Najstarsze grobowce władców powstały w okresie wczesnodynastycznym i są nazywane mastabami, miały przekrój trapezu, a ich prostokątna podstawa była usytuowana dłuższą osią na kierunku północ-południe. W części podziemnej znajdowały się komory. Mastaby wznoszone były z suszonej cegły, a powierzchnię zabezpieczano cienką warstwą wapna. Na ścianie fasady umieszczano środkowe drzwi pomiędzy dwiema wieżami lub bastionami. Rozwój sztuki nastąpił w Memfis w okresie Starego Państwa w czasie rządów trzeciej dynastii. W budownictwie na szeroką skalę zaczęto używać bloków kamienia wapiennego i granitu. Pojawiły się wtedy nowe rozwiązania. Piramidy schodkowe, nowe dekoracje fryzu. Cegła i drewno używane były nadal, lecz tylko przy budowie pałaców, domów mieszkalnych. Kolejne piramidy powstały już jako regularne. Do najwspanialszych przykładów takich budowli należą piramidy: Cheopsa, Chefrena i Mykerinosa. Podczas panowania kolejnych władców budowle grobowe nie miały już tak ogromnych rozmiarów. Możliwe, że przyczyniło się do tego osłabienie potęgi władców kolejnych dynastii. Po upadku szóstej dynastii nastąpiło rozbitcie państwa na szereg mniejszych państw (tzw. pierwszy okres przejściowy). Wraz z upadkiem państwa nastąpiło zahamowanie rozwoju sztuki, w tym i architektury.

Ponowne zjednoczenie Egiptu było dziełem książąt tebańskich, zatem to Teby (Luksor) stały się centrum politycznym i kulturalnym Egiptu. Pomimo powrotu do wzorów klasycznych, architektura i rzeźba Egiptu różnią się od tych z poprzedniego okresu. Kontynuowano wznoszenie piramid z cegły i kamienia oraz rozwinięto budowę grobowców kutyh w skale. Przykładem grobowców kutyh w skale jest grobowiec króla Mentuhotepa wybudowany w Deir el-Bahari. Grobowiec króla Mentuhotepa zbudowany jest z dwóch rozległych tarasów będących świątynią grobową. Tarasy, połączone ukośną rampą, obiegały portyki z filarami. Świątynia przylegała do ściany masywu skalnego. Przed nią, od strony Nilu, zbudowany był dziedziniec porośnięty drzewami i ozdobiony posągami króla. Obok świątyni, po zachodniej stronie umieszczono sześć kaplic małżonek króla i kapłanek bogini Hathor. Groby ich znajdują się na dziedzińcu. Do komory grobowej prowadził długi korytarz. Sama komora była wykonana z bloków granitowych i ozdobiona reliefami. Zachowane fragmenty pokazują sceny polowań na zwierzęta pustynne i ptactwo, łowienie ryb, wojny oraz

obrzędy kultowe. Inne charakterystyczne cechy architektury tego okresu to budowa miast o regularnej siatce ulic oraz wprowadzenie nowego typu kolumn w budownictwie sakralnym, o głowicach stylizowanych na kształt otwartych lub zamkniętych pąków papirusu. Zachowane w piramidach hieroglify wskazują na wzrost znaczenia kultu słońca. Wierzenia w bóstwa Re, urosły do znaczenia religii państwowej. W architekturze znalazło to odzwierciedlenie w budowie świątyń związanych z kultem słonecznym. W architekturze tego okresu wyróżniają się dwie szkoły: memficka - prezentująca styl klasyczny, oraz tebańska - o pewnych uproszczeniach i jednocześnie większej swobodzie kompozycji.

Po kolejnym zjednoczeniu Egiptu, wraz z panowaniem XVIII dynastii, rozpoczął się kolejny okres świetności Egiptu. W tym czasie panowanie Egipcjan zostało rozszerzone na sąsiednie terytoria. Stolicą imperium były Teby, które w tym czasie przeżywały swój największy rozkwit. W architekturze wykształcił się monumentalny kanon świątyń egipskich. Wybudowane wcześniej świątynie są rozbudowywane na szeroką skalę. Zdarza się, że wcześniejsze fragmenty są burzone, a odzyskany materiał wykorzystywany jest ponownie. Do świątyń prowadzą monumentalne aleje procesyjne z szeregami posągów sfinksów ustawionych po obu jej stronach. Wejście na dziedziniec obramowane jest z dwóch stron potężnymi pylonami. Dalej mogli wejść tylko kapłani i dostojnicy. Zatem to pylony stały się wizytówką świątyń. Pokrywano je bogatymi reliefami opowiadającymi o czynach faraonów zwyciężających wroga i oddających cześć bogom. Przed pylonami ustawiano potężne posągi faraonów. Za pylonami rozpościerał się obszerny czworokątny dziedziniec, otoczony portykami. Było to miejsce odprawiania publicznych ceremonii (lud obserwował je z placu przed pylonami). W głębi budowano zazwyczaj salę hypostylową, za nią salę ofiarną z ołtarzem i salę pojawień. W drzwiach sali pojawień ukazywał się posąg bóstwa w tzw. barce kultowej (była to przenośna łódź ozdobiona na rufie i dziobie wizerunkami bóstwa, czyli np. głową barana - Amon, głową sokoła - Re). Za salą pojawień znajdowało się sanktuarium, w którym przechowywano posąg bóstwa. Do zespołu świątyń należała też sadzawka z krokodylami.

W tym też okresie utrwalił się typ świątyń - grobowców kutyh w skale. Jednocześnie oddzielono miejsce pochówku od świątyni grobowej. Komora grobowa, wykuta w skale u podnóża góry, była połączona z świątynią grobową długim, podziemnym korytarzem. Stąd rząd świątyń grobowych pobudowanych w Tebach Zachodnich na granicy pól uprawnych. Obok nich stawiano kaplice kultowe, w których odbywały się uroczystości pogrzebowe.

Do najlepiej zachowanych zabytków tego okresu należą w Tebach: świątynia w Luksorze, Zespół świątyń w Karnaku, w Nubii - świątynia w Abu Simbel, w Tebach Zachodnich: grobowce kute w skale, np. Hatszepsut, grobowce w Dolinie Królów i Dolinie Królowych.

Kolejny okres świetności Egiptu zawdzięcza Grekom, którzy wyparli Persów. Grecy byli zafascynowani kulturą Egipcjan, próbowali zatem wskrzesić dawniejsze tradycje. Dzieła tego okresu mają wiele cech kompozycji sztuki greckiej. Przejawia się to w malowidłach, w portretach postaci - ciało zachowuje charakterystyczny skręt, ale twarz portretowana jest en face, przedstawiane postacie czasem noszą greckie stroje itp. Rozkwit przeżywa sztuka brązownicza. Powstają liczne posąжки bóstw wykonane z tego materiału. Cechują się dbałością o wykończenie detalu, piękną formą i perfekcją wykonania. Równocześnie Grecy kontynuują własne tradycje. Kwitnącym ośrodkiem tego nurtu staje się Aleksandria.

Ostatni okres w dziejach sztuki starożytnego Egiptu to zaznaczenie się silnych wpływów chrześcijaństwa, niektóre egipskie świątynie przebudowano na kościoły.

Po upadku cesarstwa rzymskiego Egiptem zawładnęła sztuka islamu.

Rzeźba:

U wejścia do mastab ustawiane były stele. Najstarsze wykonane są z wapienia, późniejsze z twardszych kamieni. Motyw zapisu imienia króla, zwany "imieniem Horusowym" pojawił się w okresie pierwszej dynastii. Na znalezionej wapiennej steli króla Dżeta w górnej części płyty przedstawiona jest sylwetka świętego ptaka - sokoła, symbolu Horusa stojącego na prostokątnym znaku, w którym znajduje się imię króla, zapisane hieroglifem przedstawiającym kobrę. W dolnej części stelli umieszczono fasadę pałacu.

Stele późniejsze mają bardziej rozbudowaną dekorację. Zmarły przedstawiany jest w pozycji siedzącej, przy stole zastawionym kromkami chleba, z dzbanami ustawionymi pod nim. Na steli wypisywana jest lista ofiar, które zmarły otrzymuje w podróż w zaświaty. Ważnym elementem wyposażenia grobowców były posągi oraz figurki tzw. uszebti, odgrywające rolę opiekunów i pomocników zmarłego. Posągi pokryte były licznymi hieroglifami. Zawierały one informacje o przedstawionej postaci, modlitwy, zaklęcia itp. Zwyczaj ten był kontynuowany przez cały okres trwania cywilizacji egipskiej. Do ciekawych znalezisk tego okresu należy paleta Narmera.

W okresie Średniego Państwa w rzeźbie portretowej obserwowany jest tzw. kierunek pesymistyczny, ukazujący wizerunek władcy o smutnych, zadumanych obliczach, na których jego wiek też znajduje swoje odbicie. Jest to nowy, po wcześniejszym idealizującym, sposób

przedstawiania postaci. Okres ten to dynamiczny czas rozwoju rzeźb wykonywanych z drewna i umieszczanych w grobowcach dostojników.

Nowe Państwo to czas, kiedy w malarstwie i rzeźbie pojawił się nowy sposób przedstawiania wizerunku postaci w tzw. kontrapoście (jest to kompozycja, w której postać człowieka całym ciężarem spoczywa na jednej nodze przy zrównoważeniu postawy przez lekkie wygięcie tułowia i ramienia w stronę przeciwną). Poprzez odejście od obowiązujących kanonów wytworzył się bardziej naturalistyczny styl w rzeźbie i malarstwie, czyli również w zdobnictwie. Do najbardziej znanych przykładów dzieł tego okresu należą: studium portretu królowej Nefertiti oraz złota Maska Tutanchamona. Popiersie królowej zostało odnalezione w warsztacie rzeźbiarskim w Tell el-Amarna. Wykonana z wapienia rzeźba świadczy o wysokim kunszcie artysty, doskonale zachowana polichromia podkreśla rysy królowej. Rzeźba znajduje się w Muzeum Egipskim w Berlinie. Złota maska Tutanchamona została odnaleziona w grobowcu w Dolinie Królów. Precyzyjnie wykonana, bogato inkrustowana masą szklaną maska doskonale oddaje rysy młodego króla. Czoło zdobią wizerunki głowy kobry i sępa, które zgodnie z wierzeniami miały go chronić. Maska przechowywana jest w Muzeum Egipskim w Kairze. Wprowadzono też nowy motyw tematyczny - sceny batalistyczne.

Rozpad państwa wyczerpanego długimi wojnami nastąpił za panowania ostatnich Ramzesów. Po trzecim okresie przejściowym, w Epoce późnej, nastąpił regres sztuki monumentalnej. Sztuka egipska zaczęła w znacznym stopniu ulegać wpływom obcym. W powstałych w tym czasie rzeźbach można zauważyć cechy zaczerpnięte ze sztuki asyryjskiej, perskiej i greckiej. Ale i sztuka egipska odcisnęła swoje piętno na działalności artystów tych narodów (znaleziono statuę perskiego króla Dariusza I w postawie typowej dla przedstawień egipskich faraonów, ale z zachowaniem perskiego stroju).

Rzeźby pochodzące z końca okresu przejściowego cechuje ciekawa kompozycja, subtelność i eleganckie proporcje.

Rzeźby okresu ptolemejskiego wyróżniają się realizmem, psychologiczną koncepcją. Zachowane rzeźby głów kapłanów (zielone głowy) stały się wzorem dla sztuki portretowej starożytnego Rzymu. Druga szkoła, rodzima, kontynuuje architekturę monumentalną.

Występowanie dwu odrębnych, choć wpływających na siebie kultur powodowało także sporządzanie dokumentów państwowych w dwóch językach, odmiennymi, właściwymi dla nich rodzajami pisma. Taką inskrypcję wyryto na sławnym kamieniu z Rosetty. Dzięki temu znalezisku udało się odczytać hieroglify egipskie.

Oprac.: K.Kubik

Opracowała Katarzyna Kubik, ZPPKP w Opolu